

Kameralizmus v perspektíve dnešného poznávania verejnej správy

Daniel Klimovský

Abstract

Author deals with cameralism that showed up in the late 17th century in the countries where German language was the official language. Although the cameralism-period did not last very long time (practically till the half of the 19th century but it was criticized already earlier in theoretical perspective), besides its undisputable impact on practical exercise of a state administration in those countries, it is understood by some present authors either as a basis of new “administrative science”, which was developed in the 19th century in the conditions of continental European countries, or even as a “starting point” of development of a modern political science.

Vládnutie a spravovanie určitých záležitostí je také staré, ako samotná civilizácia, čo súvisí s tým, že ľudské bytosti v záujme prežitia hľadali od počiatkov civilizovaného života formy vzájomnej spolupráce a spoločného života. Dokonca aj najstaršie formy spoločnosti, akými boli v kmeňoch sústredené skupiny lovcov a zberačov, museli mať zabehnutý určitý typ vládnutia¹, respektíve spravovania. Z tohto pohľadu nie je podstatné, nakoľko „primitívne“ bolo toto vládnutie či spravovanie. Jedným dychom je totiž potrebné dodať, že mnoho charakteristík súčasného spôsobu vládnutia, respektíve spravovania má svoje korene v období staroveku a stredoveku² a ešte viac v období novoveku.

Pokiaľ ide o štúdium vládnutia a spravovania, toto sa v priebehu historického vývoja postupne zdokonaľovalo, no hovoriť o systematickom poznávaní daného fenoménu v období staroveku či stredoveku rozhodne nemožno. Autori venujúci sa problematike vládnutia, respektíve spravovania boli roztrúsení nielen čo sa týka časového hľadiska, ale aj hľadiska priestorového. Navyše, ich primárnym záujmom často nebolo poznávanie vládnutia či spravovania.

¹ Raadschelders, J. C. N. (2003): *Government: A Public Administration Perspective*. Armonk: M. E. Sharpe, s. 36.

² Raadschelders, J. C. N. (1998): *Handbook of Administrative History*. New Brunswick: Transaction Books, s. IX.

Pre štúdium modernej verejnej správy však malo zvláštny význam vytváranie novovekej verejnej správy, ktorej počiatky sa situujú do prvej polovice 17. storočia a spájajú sa predovšetkým so skončením tridsaťročnej vojny a uzatvorením takzvaného Westfálskeho mieru v roku 1648³. Po jeho uzavretí totiž došlo k vzniku takzvaných absolutistických štátov a zároveň k zmene nazerania na pozíciu správneho aparátu, a to nielen z pohľadu jeho vzťahu k panovníkovi, ale aj z hľadiska jeho úloh a funkcií. Navyše, v druhej polovici 17. storočia sa v nemeckých podmienkach objavilo niekoľko prác (napríklad *Teutscher Fürsten-Staat* od Ludwiga von Seckendorffa z roku 1656, *Politische Discurs* od Johanna Bechera z roku 1668, *Oesterreich über alles wann es nur will* od Philippa von Hornicka z roku 1684 či *Fürstliche Schatz- und Rentkammer* od Wilhelma von Schrödera z roku 1686), ktoré položili základy novej „administratívnej vedy“, no ktoré boli ako praktické návody vládnutia či spravovania zároveň adresované panovníkom protestantských štátov združených do Svätej ríše rímskej národa nemeckého⁴. Stalo sa tak aj napriek tomu, že ekonomické i politické myšlienky boli vymieňané veľmi nesystematicky a to predovšetkým kvôli rôznym prírodným, politickým či jazykovým bariéram, ktoré existovali v Európe 17. a 18. storočia, a ktoré sa týkali tak ich teoretického vymedzenia, ako aj praktického uplatnenia⁵.

Tento článok je venovaný kameralizmu (respektíve kameralistike) a s ním súvisiacim prístupom k poznávaniu vládnutia a spravovania v období 17. a 18. storočia (aj keď ide teda o obdobie, kedy svoje práce publikovali takí autori, ako napríklad Jeremy Bentham, Edmund Burke, Alexander Hamilton, Thomas Hobbes, David Hume, Immanuel Kant, John Locke, Charles de Montesquieu, Jean-Jacques Rousseau, Adam Smith, Baruch Spinoza či Francois Voltaire, ich prácam tento článok nie je venovaný) z hľadiska súčasného stavu v oblasti poznávania verejnej správy. Samozrejme, všetky identifikované paralely (vrátane používanej terminológie) je potrebné vnímať v kontexte historického vývoja a nemožno ich absolutizovať.

Vo všeobecnosti sa pri jednotlivých ekonomicko-administratívnych prístupoch daného obdobia rozlišuje medzi anglickým merkantilizmom, francúzskym colbertizmom (v neskoršom období boli tieto dva smery nahrádzané fyziokratizmom) a nemeckým

³ Pozri Hendrych, D. (2003): *Správní věda. Teorie veřejné správy*. Praha: ASPI Publishing.

⁴ Tribe, K. (1984): *Cameralism and the Science of Government*. In: *Journal of Modern History*, roč. 56, č. 2, s. 263.

⁵ Reinert, S. A. (2005): *Cameralism and Commercial Rivalry: Nationbuilding through Economic Autarky in Seckendorff's 1665 Additiones*. In: *European Journal of Law and Economics*, roč. 19, č. 3, s. 271.

kameralizmom⁶. Tento článok je však zameraný len na pôsobenie a práce niekoľkých autorov patriacich medzi kameralistov, čo súvisí jednak s dĺžkou daného obdobia, ako aj so šírkou odborného zamerania niektorých z týchto autorov.

Predpoklady pre objavenie sa kameralizmu

Historické udalosti 17. storočia so sebou okrem iného priniesli uznávanie suverenity nad určitým územím, a teda víťazstvo územného princípu nad univerzálnou stredovekou autoritou na jednej strane, ako aj partikulárnymi aspiráciami feudálov na strane druhej⁷. V porovnaní s predchádzajúcim obdobím bola moc rímsko-katolíckej cirkvi výrazne oslabená a vo všeobecnosti možno konštatovať, že štáty vytvorené v tomto období mali prevažne absolutistický charakter, pričom ich správny aparát slúžil najmä záujmom panovníka. To isté však v určitej analógii platilo aj o skupine učencov venujúcich sa problematike vládnutia a spravovania. Bolo totiž úplne bežnou praxou, že pôsobili v službách nejakého panovníka, prípadne iného významného aristokrata, a ich návrhy či postrehy nezriedka reflektovali postoje tohto panovníka.

Vládnutie a spravovanie sa v tomto období vyznačovalo viacerými špecifikami, ktoré bolo možné v rôznych obdobiach nájsť paralelne vo viacerých vtedajších európskych štátoch. Prirodzene, v absolutistických štátoch platilo, že panovníkova vôľa je určujúcim prvkom, no na druhej strane nemožno strácať zo zreteľa skutočnosť, že panovníci sa obklopovali rôznorodými poradnými zbormi a svoju pozíciu opierali o mocenské zložky. V tejto súvislosti nadobúdali v rámci vládnutia a spravovania práve tieto mocenské, respektíve ozbrojené zložky (napríklad polícia a armáda) osobitnú pozíciu, čo vo svojich prístupoch reflektoval práve kameralizmus, respektíve policajná veda.

Pokiaľ ide o označenie tohto smeru, v pruských, rakúskych a nemeckých podmienkach sa zaužíval pojem *Kameralwissenschaft* – kameralistika (tento názov odrážal skutočnosť, že objektom tejto disciplíny boli záležitosti, ktoré riešili rôzne administratívne komory, napríklad banská komora), v podmienkach francúzskej administratívy sa skôr používal pojem *science de police* – policajná veda, ktorý nakoniec prevážil a v neskoršom období bol používaný aj

⁶ Pozri Magnusson, L. (1994): *Mercantilism: The Shaping of an Economic Language*. London: Routledge.

⁷ Hendrych, D. (2003): *Správní věda. Teorie veřejné správy*. Praha: ASPI Publishing, s. 25.

v pruských a nemeckých podmienkach⁸ (*Polizeiwissenschaft*, respektíve *Policeywissenschaft*, respektíve *Polizeywissenschaft*). S takýmto vysvetlením ale nesúhlasia iní autori, ktorí zdôrazňujú, že pojem *Policeywissenschaft* mal skôr odrážať súvis tohto ekonomicko-administratívneho smeru so starogréckou „politeiou“ než s políciou⁹.

Ešte pred tým, než sa v nemeckých podmienkach objavili kameralistické myšlienky o ekonomickom a administratívnom fungovaní štátu a jeho úlohách, s podobnými úvahami vystúpili viacerí anglickí a francúzski autori. Angličan William Stafford a Francúz Antoine de Montchrétien sa stali hlavnými predstaviteľmi raného obdobia teoreticko-ekonomického smeru, ktorý niesol označenie merkantilizmus, a ktorý bol venovaný otázkam hospodárskej politiky štátu (najznámejším prívržencom tohto smeru bol francúzsky minister financií Jean-Baptiste Colbert, ktorý na základe jeho prvkov zreformoval hospodársky a finančný správny systém vtedajšieho Francúzska). Podľa nich bolo z hľadiska prosperity konkrétnej krajiny potrebné zabezpečiť to, aby štát alokoval čo najväčšie množstvo drahých kovov a zároveň, aby bránil odlevu drahých kovov do cudziny. V neskoršom období, najmä v prácach Thomasa Muna, Josiaha Childa či Charlesa Davenanta, bola táto idea rozvinutá až do podoby takzvaného manufaktúrneho merkantilizmu¹⁰. Podľa týchto autorov sa mal štát sústrediť na dosahovanie aktívnej obchodnej bilancie, pričom nástrojom na dosahovanie tohto cieľa bola podpora manufaktúrneho podnikania i následného obchodovania. Tým sa do úvah o spravovaní krajiny výraznejšie preniesli aj myšlienky týkajúce sa jej ekonomického rozvoja¹¹.

Kameralizmus sa v relatívne krátkom období profiloval ako administratívny, respektíve ekonomicko-administratívny smer, a to predovšetkým zdôrazňovaním potreby štátnych zásahov prakticky vo všetkých oblastiach spoločenského a ekonomického života¹². Tým sa de facto vyčlenil od merkantilizmu, ktorý bol takmer výlučne ekonomickým smerom. No možno práve vzhľadom na svoje širokospektrálne zameranie mal kameralizmus od svojho

⁸ Pozri Hendrych, D. (2003): *Správni věda. Teorie veřejné správy*. Praha: ASPI Publishing. alebo Schulze, R. (1982): *Policey und Gesetzgebungslehre im 18. Jahrhundert*. Berlin: Duncker & Humblot.

⁹ Pozri Marx, F. M. (1967): *German Administration and the Speyer Academy*. In: *Public Administration Review*, roč. 27, č. 5, s. 403 – 410. alebo Mauer, H. (1966): *Die ältere deutsche Staats- und Verwaltungslehre (Polizeiwissenschaft). Ein Beitrag zur Geschichte der politischen Wissenschaft in Deutschland*. Berlin: Hermann Luchterhand Verlag.

¹⁰ Pozri Casper, W. (1930): *Charles Davenant. Ein Beitrag zur Kenntnis des englischen Merkantilismus*. Jena: Verlag von Gustav Fischer.

¹¹ Pozri Lisý, J. a kol. (1999): *Dejiny ekonomických teórií. Vývoj ekonomickej vedy*. Bratislava: Vydavateľstvo ELITA.

¹² Horn Melton, J. van (1988): *Absolutism and the eighteenth-century origins of compulsory schooling in Prussia and Austria*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 112.

uvedenia do života mnohých odporcov. „Tradičné“ odbory, no najmä právo, sa postavili proti kameralizmu¹³, čo negatívne ovplyvňovalo nielen šírenie jeho obsahu, ale aj jeho následnú implementáciu v praxi.

Kameralizmus a príbuzné odbory: vybraní predstavitelia

Ako už bolo konštatované v úvode, základy kameralizmu boli položené viacerými prácami (*Teutscher Fürsten-Staat* od Ludwiga von Seckendorffa, *Politische Discurs* od Johanna Bechera či *Fürstliche Schatz- und Rentkammer* od Wilhelma von Schrödera či *Oesterreich über alles wann es nur will* od Philippa von Hornicka), ktoré sa objavili v druhej polovici 17. storočia¹⁴. Toto obdobie je považované za rané obdobie kameralizmu, pričom vo všeobecnosti sa uznáva, že najvýznamnejšiu syntézu ranej kameralistiky ponúkol v tomto období nemecký autor Johann von Justi a to predovšetkým vo svojich dielach *Grundsätze der Polizeywissenschaft*, *Staatswirtschaft*, *Der Grundriss einer guten Regierung* a *Staatswirthschaft oder Systematische Abhandlung aller Oeconomischen und Cameralwissenschaften*¹⁵. Johann von Justi bol výrazne ovplyvnený prácou a pôsobením právnika Christiana Wolffa, ktorý sa zaoberal základmi spoločenských vied vo všeobecnosti a špeciálne tiež základmi ekonomiky a ekonómie¹⁶. Nesporne zaujímavou skutočnosťou je to, že už v tomto období sa Johann von Justi pokúsil od seba odlíšiť kameralistiku a policajnú vedu, pričom obe označoval pojmom administratívne vedy.

Prirodzene, kameralizmus ako taký ovplyvňovali aj myslitelia venujúci sa iným odborom, predovšetkým právnici. V tejto súvislosti sú dôležití najmä traja z nich: Samuel von Pufendorf, Christian Thomasius a Christian Wolff. Samuel von Pufendorf publikoval svoje

¹³ Pozri Marx, F. M. (1967): *German Administration and the Speyer Academy*. In: *Public Administration Review*, roč. 27, č. 5, s. 403 – 410.

¹⁴ Pozri Dittrich, E. (1974): *Die deutschen und österreichischen Kameralisten*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft. alebo Focke, W. (1926): *Die Lehrmeinungen der Kameralisten über den Handel (1650 – 1750)*. Inaugural-Dissertation. Erlangen: Friedrich-Alexanders-Universität. alebo Kümmel, K. (1976): *Erziehungskonzepte und Schulplanungen in der frühen Neuzeit. Das pädagogische Gedankengut der deutschen Kameralisten*. Dissertation. Aachen: Rheinisch-Westfälischen Technischen Hochschule. alebo Nielsen, A. (1966): *Die Entstehung der deutschen Kameralwissenschaft in 17. Jahrhundert*. Frankfurt a.M.: Verlag Sauer & Auvermann. alebo Troitzsch, U. (1966): *Ansätze technologischen Denkens bei den Kameralisten des 17. und 18. Jahrhunderts*. Berlin: Duncker & Humblot. alebo Zielenziger, K. (1913): *Die alten deutschen Kameralisten. Ein Beitrag zur Geschichte der Nationalökonomie und zum Problem des Merkantilismus*. Jena: Verlag von Gustav Fischer. alebo BAUER, V. (1997): *Hofökonomie: Der Diskurs über den Fürstenhof in Zeremonialwissenschaft, Hausväterliteratur und Kameralisms*. Wien: Böhlau Verlag.

¹⁵ Pozri Klimovský, D. (2008): *Základy verejnej správy*. Košice: Univerzita P. J. Šafárika.

¹⁶ Backhaus, J. G. (2009): *From Wolff to Justi*. In: In: Backhaus, J. G. (ed.): *The Beginnings of Political Economy*. Berlin: Springer, s. 1.

najslávnejšie dielo *De Jure Naturae et Gentium Libri VIII* koncom 17. storočia a zameral sa v ňom na problematiku prirodzeného práva. Vplyv Samuela von Pufendorfa na politickú teóriu a prax bol enormný a prakticky až do polovice 18. storočia bol, spoločne s Hugom Grotiom, považovaný za najväčšiu autoritu pre oblasť prirodzeného práva¹⁷. Nebol teda predstaviteľom kameralizmu, no svojimi prácami ovplyvňoval prakticky celú dobovú Európu. Navyše, jeho myšlienky sa najviac uplatnili v štátoch, ktoré v danom čase presadzovali kameralizmus, teda v Prusku a Rakúsku. Pokiaľ ide o Christiana Thomasia, tento sa okrem problematiky prirodzeného práva venoval aj trestnoprávnej problematike a špeciálne mučeniu, ako prostriedku vynucovania priznaní (napríklad v práci *De Tortura*), a trestným činom spojeným s mágiou (napríklad v práci *De Crimine Magiae*). Jeho najdôležitejšia práca nesúca označenie *Fundamenta juris naturae et gentium ex sensu communi deducta, in quibus ubique secernuntur principia honesti, justi ac decori* zdôrazňovala, že k ľudskému dobru a šťastnému životu vedú tri základné povinnosti, a to povinnosť ctihodnosti (*honestum*), povinnosť spravodlivosti (*justum*) a povinnosť slušnosti (*decorum*)¹⁸. A boli to práve tieto myšlienky, ktorými posunul myslenie Samuela von Pufendorfa i celého vtedajšieho prirodzenoprávneho myslenia. Čo sa týka jeho vplyvu na praktický výkon správy v krajinách, kde dominovali kameralistické koncepcie, najdôležitejšie je azda to, že Friedrich Veľký aj pod vplyvom jeho prác čoskoro po svojom nástupe na pruský trón zrušil mučenie a o takmer tri desaťročia sa k podobnému kroku odhodlala aj Mária Terézia v Rakúsku. Podobne významnú rolu pre vývoj kameralizmu však zohral aj ďalší nemecky hovoriaci právnik, Christian Wolff, ktorého najviac preslávila práca *Institutiones juris naturae et gentium, in quibus ex ipsa hominis natura continuo nexu omnes obligations et jura omnia deducuntur*. V ďalšej svojej práci *Vernünfftige Gedancken von dem gesellschaftlichen Leben der Menschen und insonderheit dem gemeinen Wesen zu Beförderung der Glückseeligkeit des menschlichen Geschlechtes*, ktorá sa skrátene označuje aj ako *Deutsche Politik*, sa zaoberá prirodzenoprávnou problematikou, pričom do nej výrazným spôsobom vkladá etické prvky. Práve táto jeho práca ovplyvnila napríklad myslenie Fracoisa Voltaira, no zároveň podnietila viaceré reformné kroky, ktoré boli prijaté Jozefom II. v Rakúsku na konci 18. storočia¹⁹.

¹⁷ Pozri Denzer, H. (1997): *Samuel (von) Pufendorf*. In: Hofmann, W.; Riescher, G.; Stammen, T. (eds.): *Hauptwerke der Politischen Theorie*. Stuttgart: Alfred Kröner Verlag, s. 403 – 407.

¹⁸ Zippelius, R. (1991): *Geschichte der Staatsideen*. München: Verlag C. H. Beck, s. 136.

¹⁹ Pozri Meýer, R.; Schenk, G. (1997): *Christian Wolff (Wolfius)*. In: In: Hofmann, W.; Riescher, G.; Stammen, T. (eds.): *Hauptwerke der Politischen Theorie*. Stuttgart: Alfred Kröner Verlag, s. 536 – 540.

Friedrich von Moser taktiež nepatril medzi typických kameralistov, no jeho práca *Der Herr und der Diener* vzbudila v polovici 18. storočia patričnú pozornosť, pretože v nej mimo iných vecí pojednáva aj o premene služobníkov kniežat na štátnych úradníkov, pričom zároveň uvádza, že celospoločenské blaho v zásade nepatrí medzi ciele absolutistického panovníka. Na tomto mieste je vhodné spomenúť, že aj keď počas jeho života k uvedenej premene nedošlo, pretože kniežatá si dokázali udržiavať svoje výsady, táto myšlienka sa už z nemeckého prostredia nevytratila a v neskoršom období bola rozvíjaná ďalšími mysliteľmi²⁰.

Ďalší významný predstaviteľ nemeckého smeru kameralizmu bol Ludwig von Seckendorff, ktorý okrem iného zaujal dielom *Der Christenstaat*, v ktorom rešpektovanie práva a štátnej autority dával do súvisu s kresťanstvom a jeho ideálmi. Predmetom záujmu kameralistiky bol vtedajší štátny aparát, vrátane procesov, ktoré v tomto aparáte prebiehajú, a cieľom hľadanie a formulovanie prostriedkov, ktorými bolo možné zabezpečovať odborný administratívny výkon²¹. Veľkou slabinou takéhoto prístupu však bola skutočnosť, že kameralistika prichádzala iba s radami a odporučeniami, ktoré boli doplnené o úvahy o výkone direktív centrálnych orgánov, no ktorých povaha bola skôr účelová, než systematicky vedecká²². V Rakúsku v danom období dominoval vplyv významného kameralistu Josepha von Sonnenfelsa. Jeho najvýznamnejšie práce, *Handbuch der inneren Staatsverwaltung* a *Grundsätze der Polizey- und Handlungs- und Finanzwissenschaft – Zu den Leitfaden des politischen Studiums*, sa využívali v habsburskej monarchii ako povinné učebnice pre kandidátov na štátnych úradníkov od obdobia osvietenstva až do revolučných rokov v polovici 19. storočia²³.

Odlíšny postoj k vzťahu kameralistiky a policajnej vedy, v porovnaní s postojom Johanna von Justiho, prezentoval v roku 1783 Johann von Pfeiffer, ktorý je považovaný za jedného z najvýznamnejších nemeckých merkantilistov, vo svojej práci *Grundsätze der Universal-Kameral-Wissenschaft oder deren vier wichtigsten Säulen, nämlich der Staats-Regierungskunst, der Polizeiwissenschaft, der allgemeinen Staatsökonomie und der*

²⁰ Pozri Mühleisen, H.-O. (1997): *Friedrich Carl von Moser*. In: Hofmann, W.; Riescher, G.; Stammen, T. (eds.): *Hauptwerke der Politischen Theorie*. Stuttgart: Alfred Kröner Verlag, s. 361 – 363.

²¹ Pozri Hagen, W. (1910): *Die Ansichten der deutschen Kameralisten des 18. Jahrhunderts über das Versicherungswesen. Inaugural-Dissertation*. Erlangen: Friedrich-Alexanders-Universität.

²² Skulová, S. a kol. (1998): *Základy správní vědy*. Brno: Masarykova univerzita, s. 24.

²³ Pozri Osterloh, K.-H. (1970): *Joseph von Sonnenfels und die österreichische Reformbewegung im Zeitalter des aufgeklärten Absolutismus. Eine Studie zum Zusammenhang von Kameralwissenschaft und Verwaltungspraxis*. Hamburg: Matthiesen Verlag.

Finanzwissenschaft. Ako už z jej názvu vyplýva, policajnú vedu považoval za súčasť všeobecnej kameralistiky²⁴. Tento jeho postoj však súvisí okrem iného s tým, že publikoval svoju prácu koncom 18. storočia, teda v období, kedy bol kameralizmus ako taký na ústupe.

Prvá katedra *Cameralia oeconomica und Policey-Sachen*, teda kameralistickej ekonomiky a policajných záležitostí bola založená na podnet pruského panovníka na univerzite v Halle už v roku 1727 a na jej čele stál Simon Gasser, ktorý odborne zaujal predovšetkým svojou prácou *Einleitung zu den ökonomischen, politischen und Cameralwissenschaften*. Simon Gasser v tejto práci odlíšil kameralistiku nielen od „politických vied“, ale aj od ekonomických vied. Onedlho na to bola podobná katedra otvorená (opäť z podnetu pruského panovníka) aj na univerzite vo Frankfurte nad Odrou. Pokiaľ ide o rakúske podmienky, aj keď kameralistika nebola v Habsburskej monarchii formálne inštitucionalizovaná až do roku 1749, kedy Mária Terézia zriadila katedru kameralistiky na Tereziánskom kolégiu, kameralistické doktríny boli dlhodobo v tejto monarchii uplatňované a to predovšetkým vďaka prácam Johanna Bechera a Wilhelma von Schrödera²⁵. Takéto zriaďovanie katedier venovaných kameralizmu a teda de facto aj inštitucionalizáciu kameralistiky bolo spojené s potrebou riešenia administratívnych problémov, ktoré sa objavili v západoeurópskych krajinách v priebehu 17. a 18. storočia²⁶. Zdôrazniť je však v tejto súvislosti to, že kameralizmus našiel významnejšie uplatnenie iba v krajinách, kde bola oficiálnym jazykom nemčina. Pravdepodobne najdôležitejším faktorom, prečo tomu tak bolo, je to, že práce pruských, nemeckých a rakúskych kameralistov síce boli extrémne populárne a dočkali sa mnohých vydaní, no málokterá z ich publikácií bola v danom čase preložená aj do iného jazyka²⁷.

Uvedené kameralistické, respektíve policajnovedné prístupy podrobil kritike už v priebehu prvej polovice 19. storočia najmä Günther von Berg, ktorý sa dištancoval od prác uvedených autorov, pričom jeho najdôležitejším argumentom bolo konštatovanie, že popis

²⁴ Pozri Pfeiffer, J. F. von (1970): *Grundsätze der Universal-Kameral-Wissenschaft oder deren vier wichtigsten Säulen, nämlich der Staats-Regierungskunst, der Polizeiwissenschaft, der allgemeinen Staatsökonomie und der Finanzwissenschaft*. Aalen: Scientia Verlag.

²⁵ Horn Melton, J. van (1988): *Absolutism and the eighteenth-century origins of compulsory schooling in Prussia and Austria*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 112. Pozri tiež Sommer, L. (1967): *Die österreichischen Kameralisten in dogmengeschichtlicher Darstellung. I. und II. Teil*. Aalen: Scientia Verlag.

²⁶ Pozri Tornhill, C. (2006): *The Domain of Public Administration*. In: *Journal of Public Administration*, roč. 41, č. 4, s. 793 – 806.

²⁷ Pozri Carpenter, K. E. (1975): *The Economic Bestsellers before 1850*. On-line at: <http://www.othercanon.org/uploads/AJALUGU%20THE%20ECONOMIC%20BESTSELLERS%20BEFORE%201850.pdf> (22/02/2009).

všeobecného systému policajného práva v nemeckých podmienkach nie je možný²⁸. Nadväzoval pri tom predovšetkým na Johanna Püttera, uznávaného štátovedca 18. storočia, ktorý sa zaoberal systematizáciou vtedajších štátovedných prístupov, a ktorý bol autorom publikácie *Institutiones juris publici Germanici*. Podobné myšlienky zastávali aj dvaja najznámejší nasledovníci Johanna Püttera – Justus Leist, ktorého preslávila práca *Lehrbuch des teutschen Staatsrechts* a Nicolaus Gönner, ktorý vydal prácu *Teutsches Staatsrecht*. Opomenúť z tohto obdobia ale nemožno ani práce Wilheima Behra, a to najmä *Von den rechtlichen Grenzen der Einwirkung des Deutschen Bundes auf die Verfassung, Gesetzgebung und Rechtspflege seiner Gliedstaaten* a *Die Lehre von der Wirtschaft des Staates*, v ktorých upozornil na niektoré širšie súvislosti fenoménu správy.

Ústup kameralizmu bol sprevádzaný aj nástupom nového národohospodárskeho ideového prúdu, ktorý sa objavil v druhej polovici 18. storočia vo Francúzsku, a ktorý niesol pomenovanie fyziokratizmus (medzi jeho najvýznamnejších predstaviteľov patrili François Quesnay a Victor Mirabeau).

Johann von Justi je považovaný za vedúceho predstaviteľa systematického kameralistického myslenia. Okrem toho, že pôsobil ako profesor kameralistických štúdií vo Viedni, bol tiež policajným riaditeľom v Göttingene, poradcom dánskej vlády a v neposlednom rade zastával aj pozíciu vyššieho úradníka vo vtedajšom pruskom štátom aparáte. Spoločne s Josefom von Sonnenfelsom patrili medzi najvýznamnejších kameralistov a je zrejmé, že aj keď nastupujúci liberalizmus postupne utlmil „rozvoj“ kameralistiky, práce uvedených dvoch autorov mali nesporný vplyv na vládnutie a spravovanie v danom období²⁹.

Pohľad na kamerlizmus v dnešnej perspektíve

Súčasný pohľad na kameralizmus a jeho obsah sa rôznia, no ich spájajúcim prvkom je zvyčajne zdôrazňovanie prepojenia medzi merkantilizmom a kameralizmom. Samotná kameralistika bola definovaná rôzne už pri svojom zrode. Niektorí ju definovali ako nemeckú obdobu merkantilizmu, iní v nej videli primitívnu formu totalitarizmu a podobne. Ani dnešný pohľad na kameralistiku ako takú a jej význam nie je úplne jednoznačný a možno nájsť

²⁸ Dennewitz, B. (1948): *Die Systeme des Verwaltungsrechts. Ein Beitrag zur Geschichte der modernen Verwaltungswissenschaft*. Hamburg: Hansischer Gildenverlag, s. 27.

²⁹ Pozri Frambach, H. (2009): *Cameralism and Labour in von Justi's Economic Thinking*. In: Backhaus, J. G. (ed.): *The Beginnings of Political Economy*. Berlin: Springer, s. 133 – 145.

napríklad aj názory, podľa ktorých práve kameralistika je akýmsi primitívnym začiatkom modernej politickej vedy³⁰.

Niektorí autori definujú kameralizmus ako obdobu merkantilizmu uplatňovanú v absolutistických a politicky rozdrobených nemeckých štátoch³¹. Iní konštatujú, že kameralizmus sa objavil v roku 1678, kedy Johann Becher označil sám seba ako kameralistu, pričom toto označenie pretrvalo až do konca 18. storočia. Počas celého tohto obdobia však išlo iba o špecifickú formu merkantilizmu, ktorá bola uplatňovaná v malých nemeckých štátoch³². Ďalší autori zdôrazňujú, že kameralizmus sa spočiatku síce považoval iba za akúsi nemeckú obdobu merkantilizmu, no neskôr sa z neho vyvinul plnohodnotný nástupca merkantilizmu³³. A v neposlednom rade tu sú aj autori, ktorí považujú kameralizmus za „administratívnu vedu“, ktorá sa spočiatku zameriavala na verejné financie, štatistiku, podporu obchodu, sociálne plánovanie, obchodné operácie a vedecké hospodárenie, no čoskoro bola obohatená o aspekty spravovania štátom vlastnených výrobných jednotiek (napríklad baní, lesov, textilných či zbrojárskych manufaktúr a podobne) i o aspekty vládnutia ako takého³⁴.

Nesporne zaujímavý pohľad na kameralizmus je ten, pri ktorom sa zdôrazňuje že kameralistické koncepcie vytvorili základ pre neskoršiu koncepciu racionálnej byrokracie, ktorej autorom bol Max Weber³⁵. To v podstate iba potvrdzuje myšlienky či názory už spomínaných autorov, podľa ktorých položila kameralistika základy pre rozvoj modernej politickej vedy³⁶.

Z hľadiska dnešného vytvárania a obohacovania teórie verejnej správy je zaujímavé, že kameralistické koncepcie vypracovali autori, ktorí boli zároveň vysokými štátnymi úradníkmi³⁷. Išlo teda o ľudí pôsobiacich v praxi, ktorú následne popisovali a navrhovali nástroje jej zlepšenia.

³⁰ Pozri Johnson, H. C. (1964): *The Concept of Bureaucracy in Cameralism*. In: *Political Science Quarterly*, roč. 79, č. 3, s. 378 – 402.

³¹ Pozri Behrens, F. (1962): *Die politische Ökonomie bis zur bürgerlichen Klassik*. Berlin: Akademie-Verlag.

³² Pozri Blaich, F. (1973): *Die Epoche des Merkantilismus*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag.

³³ Pozri Hendrych, D. (2003): *Správní věda. Teorie veřejné správy*. Praha: ASPI Publishing.

³⁴ Marx, F. M. (1967): *German Administration and the Speyer Academy*. In: *Public Administration Review*, roč. 27, č. 5, s. 403.

³⁵ Pozri Jackson, M. (2005): *The eighteenth century antecedents of bureaucracy, the Cameralists*. In: *Management Decision*, roč. 43, č. 10, s. 1293 – 1303.

³⁶ Pozri Marx, F. M. (1967): *German Administration and the Speyer Academy*. In: *Public Administration Review*, roč. 27, č. 5, s. 403 – 410.

³⁷ Pozri Carpenter, K. E. (1975): *The Economic Bestsellers before 1850*. On-line at: <http://www.othercanon.org/uploads/AJALUGU%20THE%20ECONOMIC%20BESTSELLERS%20BEFOR E1850.pdf> (22/02/2009).

Nech sa už pozeráme na prínos kameralizmu z akéhokoľvek uhla, je zrejmé, že (i napriek svojmu geografickému i časovému vyhraneniu) dokázal priniesť myšlienky, ktoré sa reálne uplatňovali v praxi, pričom ich obsah ovplyvnil práce ďalších autorov venujúcich sa administratívnej problematike v neskoršom období.

Zoznam použitej literatúry

- Backhaus, J. G. (2009): *From Wolff to Justi*. In: Backhaus, J. G. (ed.): *The Beginnings of Political Economy*. Berlin: Springer, s. 1 – 18.
- Bauer, V. (1997): *Hofökonomie: Der Diskurs über den Fürstenhof in Zeremonialwissenschaft, Hausväterliteratur und Kameralisms*. Wien: Böhlau Verlag.
- Behrens, F. (1962): *Die politische Ökonomie bis zur bürgerlichen Klassik*. Berlin: Akademie-Verlag.
- Blaich, F. (1973): *Die Epoche des Merkantilismus*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag.
- Carpenter, K. E. (1975): *The Economic Bestsellers before 1850*. On-line at: <http://www.othercanon.org/uploads/AJALUGU%20THE%20ECONOMIC%20BESTSELLERS%20BEFORE1850.pdf> (22/02/2009).
- Casper, W. (1930): *Charles Davenant. Ein Beitrag zur Kenntnis des englischen Merkantilismus*. Jena: Verlag von Gustav Fischer.
- Dennewitz, B. (1948): *Die Systeme des Verwaltungsrechts. Ein Beitrag zur Geschichte der modernen Verwaltungswissenschaft*. Hamburg: Hansischer Gildenverlag.
- Denzer, H. (1997): *Samuel (von) Pufendorf*. In: Hofmann, W.; Riescher, G.; Stammen, T. (eds.): *Hauptwerke der Politischen Theorie*. Stuttgart: Alfred Kröner Verlag, s. 403 – 407.
- Dittrich, E. (1974): *Die deutschen und österreichischen Kameralisten*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Focke, W. (1926): *Die Lehrmeinungen der Kameralisten über den Handel (1650 – 1750). Inaugural-Dissertation*. Erlangen: Friedrich-Alexanders-Universität.
- Frambach, H. (2009): *Cameralism and Labour in von Justi's Economic Thinking*. In: Backhaus, J. G. (ed.): *The Beginnings of Political Economy*. Berlin: Springer, s. 133 – 145.
- Hagena, W. (1910): *Die Ansichten der deutschen Kameralisten des 18. Jahrhunderts über das Versicherungswesen. Inaugural-Dissertation*. Erlangen: Friedrich-Alexanders-Universität.

- Hendrych, D. (2003): *Správní věda. Teorie veřejné správy*. Praha: ASPI Publishing.
- Horn Melton, J. van (1988): *Absolutism and the eighteenth-century origins of compulsory schooling in Prussia and Austria*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jackson, M. (2005): *The eighteenth century antecedents of bureaucracy, the Cameralists*. In: Management Decision, roč. 43, č. 10, s. 1293 – 1303.
- Johnson, H. C. (1964): *The Concept of Bureaucracy in Cameralism*. In: Political Science Quarterly, roč. 79, č. 3, s. 378 – 402.
- Klimovský, D. (2008): *Základy verejnej správy*. Košice: Univerzita P. J. Šafárika.
- Kümmel, K. (1976): *Erziehungskonzepte und Schulplanungen in der frühen Neuzeit. Das pädagogische Gedankengut der deutschen Kameralisten. Dissertation*. Aachen: Rheinisch-Westfälischen Technischen Hochschule.
- Lisý, J. a kol. (1999): *Dejiny ekonomických teórií. Vývoj ekonomickej vedy*. Bratislava: Vydavateľstvo ELITA.
- Magnusson, L. (1994): *Mercantilism: The Shaping of an Economic Language*. London: Routledge.
- Maier, H. (1966): *Die ältere deutsche Staats- und Verwaltungslehre (Polizeiwissenschaft). Ein Beitrag zur Geschichte der politischen Wissenschaft in Deutschland*. Berlin: Hermann Luchterhand Verlag.
- Marx, F. M. (1967): *German Administration and the Speyer Academy*. In: Public Administration Review, roč. 27, č. 5, s. 403 – 410.
- Meýer, R.; Schenk, G. (1997): *Christian Wolff (Wolffius)*. In: Hofmann, W.; Riescher, G.; Stammen, T. (eds.): *Hauptwerke der Politischen Theorie*. Stuttgart: Alfred Kröner Verlag, s. 536 – 540.
- Mühleisen, H.-O. (1997): *Friedrich Carl von Moser*. In: Hofmann, W.; Riescher, G.; Stammen, T. (eds.): *Hauptwerke der Politischen Theorie*. Stuttgart: Alfred Kröner Verlag, s. 361 – 363.
- Nielsen, A. (1966): *Die Entstehung der deutschen Kameralwissenschaft in 17. Jahrhundert*. Frankfurt a.M.: Verlag Sauer & Auvermann.
- Osterloh, K.-H. (1970): *Joseph von Sonnenfels und die österreichische Reformbewegung im Zeitalter des aufgeklärten Absolutismus. Eine Studie zum Zusammenhang von Kameralwissenschaft und Verwaltungspraxis*. Hamburg: Matthiesen Verlag.

- Pfeiffer, J. F. von (1970): *Grundsätze der Universal-Kameral-Wissenschaft oder deren vier wichtigsten Säulen, nämlich der Staats-Regierungskunst, der Polizeiwissenschaft, der allgemeinen Staatsökonomie und der Finanzwissenschaft*. Aalen: Scientia Verlag.
- Raadschelders, J. C. N. (1998): *Handbook of Administrative History*. New Brunswick: Transaction Books.
- Raadschelders, J. C. N. (2003): *Government: A Public Administration Perspective*. Armonk: M. E. Sharpe.
- Reinert, S. A. (2005): *Cameralism and Commercial Rivalry: Nationbuilding through Economic Autarky in Seckendorff's 1665 Additiones*. In: *European Journal of Law and Economics*, roč. 19, č. 3, s. 271 – 286.
- Schulze, R. (1982): *Policey und Gesetzgebungslehre im 18. Jahrhundert*. Berlin: Duncker & Humblot.
- Skulová, S. a kol. (1998): *Základy správní vědy*. Brno: Masarykova univerzita.
- Sommer, L. (1967): *Die österreichischen Kameralisten in dogmengeschichtlicher Darstellung. I. und II. Teil*. Aalen: Scientia Verlag.
- Tornhill, C. (2006): *The Domain of Public Administration*. In: *Journal of Public Administration*, roč. 41, č. 4, s. 793 – 806.
- Tribe, K. (1984): *Cameralism and the Science of Government*. In: *Journal of Modern History*, roč. 56, č. 2, s. 263 – 284.
- Troitzsch, U. (1966): *Ansätze technologischen Denkens bei den Kameralisten des 17. und 18. Jahrhunderts*. Berlin: Duncker & Humblot.
- Zielenziger, K. (1913): *Die alten deutschen Kameralisten. Ein Beitrag zur Geschichte der Nationalökonomie und zum Problem des Merkantilismus*. Jena: Verlag von Gustav Fischer.
- Zippelius, R. (1991): *Geschichte der Staatsideen*. München: Verlag C. H. Beck.